

Túlkorosság — egyéni bánásmód — közösségi nevelés

Végzett hallgatóink panaszaiban központi helyet foglal el a túlkoros (elsősorban cigány) tanulók okozta nevelési és bánásmódbeli nehézségek felvetése és az ezeknek megoldásához szükséges segítségnyújtás igénye. De úgy tapasztaljuk, hogy még a gyakorlatot pedagógusokat is erősen próbára teszik az osztályból „kinőtt” tanulók. A „cseppben a tenger” elv alapján emeljünk ki most egy tipikusnak tekinthető személyiséget éppen azon a nevelési szinten: „amikor már rajzolódna a közösségi vonások”, a harmadik osztályból.

*

Á. János harmadik osztályosként került a mi iskolánkhoz. Két évvel túlkoros, s így nem is meglepő, hogy az iskolai életben csupán a korlátokat látja. Az itt végzendő feladatok, a különféle tanulmányi munka is minden vonatkozásban terhet jelent számára. Ezekből a korlátokból gátlás nélkül igyekszik kitörni, s megtalálni az önmagának érdekesebb és örömtelibb tevékenységi formákat.

Miféle módokon?

Környezetismeret óra van. Éppen „a család szervezett és összehangolt munkájáról” beszélgetünk. Kiderítettük már az osztály igen nagyfokú aktivitásának eredményeként is, hogy a családban mindenkinek megvan a maga sajátos feladata, amelynek jó elvégzése biztosítja az egész család békéjét, nyugodt életét és jólétét.

— Mi legyen a gyermekek, a ti dolgotok? — kérdést intéztem éppen az osztályhoz, hogy valóban tisztázódjon végül is mindenkinek a családon belüli szerepe.

Egy nagy hangos ásitás, majd ez hallszik a felelet helyett:

— Az Áfész-boltban jó puha, fehér kenyér kapható mindig minálunk délután. Amolyan „maszek” kenyér — szólal meg Á. János egészen váratlanul. — Magának is hozok ám, ha kell — teszi meg hozzá, s rámnéz várakozóan.

— De azt a „maszek” kenyeret haza is kellene vinnie valakinek — próbálom segíteni Jancsit, s egy kicsit helyre is igazítani a „félre sikerült felelet”-et, vagy hozzászólást még idejében. Ennek érdekében tettem hallhatatlanná az utolsó mondatát.

Közben a társak között nem egynek, sem kettőnek nevezhetnéje támadt.

— Igen. De nekünk „máma” nem kell, mert a Szutyi, az én okos kis kutyám tegnap délután egy nyulat fogott a mezőn. Jó finom vadas lesz ma az ebéd — felel azon nyomban.

Ezzel aztán úgy tűnt, hogy végleg elkanyarodtunk az iskolai problémától, az óra anyagától.

— Én a vadashoz is szoktam kenyeret enni — szoltam. Egyben még egy kísérlettel próbáltam visszakanyarítani gondolkodását a mi munkánkhoz, a tanuláshoz, illetve a tanításhoz.

Nem hagyta magát.

— Mi bizony nem „kajálunk” kenyeret. Hiszen akkor zömlegombóc van. Ahhoz meg minek — védi meg megint a maga álláspontját nevetve és határozottan kioktató hangon.

Majd nagyhirtelen kilépett a padból és B. András elől elkapta annak környezetismereti munkafüzetét.

— Ejnye! Ejnye! Jancsi! — szoltam rá fejszóvalva. — Miért nem tudsz nyugton maradni itt az iskolában?! — kérdezném azután, de igen hirtelen közbevágott:

— Mert igen-igen dühös vagyok a B. Andrisra. Megszókött az örvösgalambom. Azt állítja, hogy ő látta. De nekem nem tudott szólni a rohadt fafejű — indokolja tettét megint egy nagyon távolálló és idegen tárgyra ugorva át csapongó asszociációkkal. — Biztos, te loptad el — vádolja hirtelen társát fenyegető hangon.

— Hát ezt majd az óra után tisztázzuk — határozom meg az elintézés idejét, mielőtt Jancsi tettelegességre ragadtatja magát. — De most arról beszéljünk, hogy kinek mi lehet a feladata otthon, a családban — igyekszem most már legalább az osztály gondolatvilágát visszaterelni a problémához. Egyidejűleg el is vettem a szót. Á. Jánostól.

Nem hagyta magát zavartatni.

— Nem ég a tűz a kályhában. Teszek rá, mert elalszik — szólalt meg és már ott is termett a szenesvödör mellett.

Egyébként az ő tiszte volt a tüzelés folyamatosságának a biztosítása.

A két évnyi korkülönbséget a fiú mindenképpen arra igyekezett és igyekszik ma is felhasználni, hogy „felnöttségét”, mindent-tudását és vagányságát bebizonyítsa. Ennek eredményeként akart uralkodni az osztályon, a „gyerekeken”. Nem is csinált belőle különösebb titkot.

Az iskolát természetesen nem szereti. Ahol lehet, szabadul kötöttségeitől. Ennek ellenére minden reggel jóval a többiek előtt, elsőként érkezik.

De miért?

Amolyan igazi csikorgós téli reggel félhomályában fázósan dideregve szállingóznak a többiekkel együtt a harmadik osztályosok is. Az iskola kéménye vígan füstölögve igéri számukra már messziről a jóleső meleget.

A. János most is — mint mindig —, „várja” őket.

Éppen T. László lép be az ajtón. Hirtelen hozzáugrik Jancsi. (Ma Laci a „kiválasztott”?!)

Jól hátra vágva ráförmed a megrettent fiúra:

— Nesze, te árulkodó Júdás! De még ráadást is kiutalok, ha megint „bemondasz” a tanítónak, mivel én már cigarettázok!

A megrohant fiú pártját fogó két kisleánynak a haját cibálta meg alig leírható ocsmányságok kíséretében.

Ezután mintha megnyugodott volna. Egyáltalán nem zavarta társának meg a két kisleánynak a hűpögése.

Majd odament az egyik fiúcsoporthoz:

— Idenéztek srácok! — szolt nagy hangon és a zsebéből egy öngyújtót rántott elő. — Egy igazi vagánynak már öngyújtójának is kell lennie — kérkedett friss „szerzeményével”.

— Kitől kaptad? Hol vetted? — kérdezték tőle többen társai nem kis irigységgel a zsebkönyvben.

— Úgy vettem — hazudja most már gátlás nélkül, hogy még inkább „nagy menő”-nek tartásák a többiek.

Azután pillanatnyi szünet következett. De hamar megtalálta a folytatást Jancsi.

— Az „öreglány” — mamám — keresett egy kis külön „gubát”. Azután nekem is dobott belőle — hetvenkedik tovább. Ezúttal már a zsargonnal is megerősítve a többiektől való különbözőségét és „felsőbbrendűségét”.

— Az öreg Donátnál vetted? — kérdi pajtáskodva, egy kicsit dörszölődzködve is F. Zoli, aki Jancsiék felé lakik. Így hát ő is bennfentes, tudja, hogy, arrafelé Donát a trafikos.

— Mi közöd hozzá, te taknyos!?! Éppen nem is ott vettem — torkolja le a közbeszólót, hogy így próbáljon kibújni a szorítóból. De nem érte be ezzel. — Na, megállj! Majd hazafelé még számolunk ezért — fenyegeti meg az érdeklődőt.

A tettegességet csupán az én belépésem akadályozta meg.

Uralkodásra, vagánykodásra és erőszakoskodásra hajló természetének a gyülekezési időben és a tízpercek alatt igyekezett teret biztosítani. Elgáncsolta, vagy egyszerűen fellökte a nálánál kisebbeket. Rendszeresen megvámolta a tízórájukat meg az ivóparukat is igénybe vette önhatalmúlag.

Ugyanott és ilyenkor szerzett érvényt önbíráskodásainak is.

Hogyan?

— Én vagyok a vigyázó — kiált egy nagyot A. Jancsi, hogy mindenki tudomásul vegye vigyázóvá történő önkényes előlépését. — Csak az lehet a „cica”, akit én nevezik ki — teszi hozzá, hogy első rendelkezése sem maradjon el.

Azonban sem a másodikosok — a kisebbek —, sem a többiek nem hajlandók tudomásul venni az önkényeskedést. Folytatják tovább már megkezdett eddigi játékukat.

Erre fel A. János gáncsot vetett az egyik fogónak. Jó két-három métert szánkázott a kisfiú a sóderes udvaron. Kétségbeesett jajveszékülésére értem oda. Fölemelve, ölben vittem magammal, hogy lenyúzott térdeit és kezeit fertőtlenítssem.

— Látod! Minek futottál nekem — áll mellém hamar Jancsi szemtelenül hazudva. Egyáltalán nem tükröződött megbánás vagy sajnálkozás szerencsétlen társa miatt. Inkább arra törekszik, hogy jó előre alibit biztosítsa magának.

— De hiszen te gáncsoltad el Gézát! Láttuk ám többen is — szólnak rá megbátorodva a második osztályosok meg a többiek is.

— Nem is igaz! Mit hazudoztok itt össze-vissza! — torkolja le a közbeszólókat kiabálva és erősen méltatlankodva. — Tanító bácsi! „Istenbizony” ez a kis taknyos rohant nekem — próbálkozik most már nálam esküdözéssel elérni valamit.

— Egyelőre nem vagyok különösebben kíváncsi a te esküdözéseidre. Majd tisztázzuk az ügyet — igyekszem elejét venni a további felesleges hazudozásoknak.

Nem hagyta annyiban.

— Majd meg is mondom az apámnak, hogy meg se hallgatott — fenyeget mindjárt engem is. Alig fejezte be, már is egy hirtelen vágtaival hazafelé vette az irányt. Utána küldtem három ötödikest, akik vissza is hozták a kis rúgkaplót.

A cinikus tagadást és az alibi megjátszását akkor tanulta meg, amikor felnőtt-korú testvéreivel együtt elment esti takarmányszerzésre nyulai meg galambjai részére. A termelőszövetkezet földjéről kukoricát, másokéről répaféléket loptak, de rajta-vesztettek.

Különben az állatai kedvéért elég gyakran lopakodik be a fiú is egyik vagy másik szomszédjuk magtárába és csűrébe. Ezeket az „élményeit” is nagy büszkélkedve mesélgeti és színezi ki kisebb társainak az iskolában. Egyiket például éppen ilyenformán színezte ki nem éppen szegényes fantáziával:

— Esti nyolc óra lehetett, mert éppen akkor harangoztak — kezdte a történetet Á. Jancsi a szájátva hallgató kisebbeknek. — Mondtam a Ferinek — ő a nagyobbik testvérem —, most már indulhatunk Kántorékhöz, mert harangszókor ülnek le mindig vacsorázni. Majd én átbújok a kerítésen, te meg figyelj az utcára, nem jön-e valaki — mondtam neki és azzal indultam is kezemben ezzel a faragott pisztollyal. Elszántam magamat arra, hogy ha valaki az utamba kerül, azt azonnal lepuffantom vele — fűzte az osztályt a nagyoktól ellesett szóhasználatl.

— Elértem a kerítést, és félrehúztam a sodronyt — folytatta a nagyrészt kiagyalt történetet. — A drót felhasította a kezemet, csak úgy dült belőle a vér. De én nem sokat törődtem vele — adta most megint a nagy vagányt. — Átbújtam. A kabátom háta is elrongyolódott, mert beleakadtam egy tüskébe. Úgy sompolyogtam a pajtaajtóhoz, mint egy róka. Még a szalma sem zizegett a talpam alatt! Kihúztam a záró vasszeget. Akkor megreccsent mellettem a kerítés. De én nem ijedtem ám meg! — dicsekszik újra bátorságával. Majd így folytatta:

— Odafordítottam a pisztolyomat pontosan. De nem volt ott senki. Csupán a szél lebbentette meg a sodronyt — próbálja így is leplezni félszét társai előtt.

— Megpattintottam és kinyitottam egy kicsit a pajtakaput és besurrantam. Gyorsan megtaláltam a lucernaszénát. A jó szaga messziről elárulta. Azt szeretik ám a nyuszik! — szúrja közbe váratlan megjegyzésként.

— Mondd már tovább — biztatja az egyik szájtáti idegesen.

— Egy nagy öllel összegyölyöttem hamar belőle. Jól jártak a nyúlaim. Még hétszer megcsináltuk ezt a jó bulit a Ferinkkel — nagytja fel még jobban a maga szerepét a részben kitalált történetben. Bár ami a tolvajlást illeti, hát valódi történeteket is elmondhatott volna.

Az ehhez hasonló gyakori és kiszínezett meséivel, a felnőttektől elcsent használati tárgyakkal való kérkedéssel és az állandó tettlegességgel sikerült bizonyos „nimbusz”-t teremtenie maga körül az osztályban is, meg a kisebbek között is. Bámulták, de ugyanakkor félték és rettegetek is tőle a többiek és beszéltek is csínyjeit egymás között.

Családi körülményei sugallták és erősítették viselkedését. Hiszen édesapja tipikus „vándormadár”, aki emellett még kihágásaival és folyamatos szabálysértéseivel többször került szembe már a hatóságokkal is. Gyakori garázdaságai, verekedései miatt, meg azért is, mert a magántulajdont „nem ismeri el”, az utca egyetlen lakójával sincs emberi kapcsolata Á. Zsigmondnak. De családjának sem túlságosan sok és nagy a becsülete a faluban.

A rendetlen családi életért és a beosztatlan háztartásért elsősorban az édesanyát teszik s tehetjük mi is felelőssé. Ennek a nevelő is tudatában volt és van, mégis az anyával próbált valamiféle kapcsolatot teremteni.

Így sikerült:

Az idétájt már igen-igen sok rossz fát tett a tűzre az iskolában is Á. Jancsi. Mindenképpen időszzerűvé vált tehát az egyébként is tervezett családlátogatás Á.-ékhoz.

Estefelé, nagyon is vegyes érzésekkel szívemben ballagtam az utcán házuk felé. Már messzi-

ről családi csetepaté hangzavara fogadott. Bizony — nem is tagadom —, gondolkodni kezdtem, bemenjek-e most, vagy sem. Mivel közben elcsendesedett a futó családi zivatar, hát szorongva kissé befordultam a nyitott kiskapun.

— Jó estét! Ki az már megint?! — szállt felém bentről a nem éppen barátságos fogadtatás. Majd kisvártatva előbukkant Á-né asszony.

— Ja?! Csak maga az, tanító úr?! — folytatta a barátságtalan hangnemet jó dunántúliasan. — Már megint baj van ezzel az átkozott kölyökkel?! — tette még hozzá különös hangsúllyal. — Maga úgyszintén csak akkor jön hozzánk, ha a gyerekek rossz fát tesznek a tűzre — toldotta hozzá a szemrehányást is. De azért tessékelt befelé.

— Na, azért nem éppen, Á-né asszony — válaszoltam menet közben. — Hiszen már jó néhányszor jártam maguknál máskor is, más ügyekben is. A gyerekek a megmondhatóí.

Közben beértünk a „tisza szobá”-ba és helyet kínált, miután egyszél kötényével hamarosan lepallotta a szék ülőkéjét.

— Hány nyulat tart Jancsi? — tereltem most már más témára a beszélgetést egy kérdéssel. hogy megtudhassam hamarosan, amiért jöttem.

— Huszonhét vagy mennyi is van neki — bizonytalanodott el a kérdés következtében. — Nem is tudom — válaszolta meglepetten. — Nem szoktuk megszámlálni, de a gyerekek sem mondják — beszélt most már tovább, hogy időt is nyerjen a magához téréshez.

— Érdekes — jegyeztem meg gyorsan. — Jancsi hetvenkettőről beszélt nekem.

— Hát akkor meg annyi biztosan — segített most már hazudni a fiának magához térve a meglepetésből egy vállrándítással. Láthatóan meg is könnyebbült ettől.

— Hetvenkét nyuszi!? — csodálkoztam rá. — Azoknak bizony igen-igen sok széna, abrak meg más takarmány is kell — jegyeztem meg nem is minden célzatosság nélkül.

— Igaz. Sok-sok bizony. De nekünk terem elég — folytatta most már szemrebbenés nélkül a mellébeszélést, mert közben észrevette és érezte, hogy itt a fiáról van szó és őt meg kell védenie.

— Tegnap este mikor feküdt le Jancsi gyerek? Ma olyan álmatag volt az osztályban — kérdeztem egy más témára térve.

— Azt hiszem..., hogy... talán... korán — próbál most már egyre zavartabban kitérni az egyenes válaszadás elől. Érzí, hogy könnyen elszólhatja magát, ha nem vigyáz.

— Nem adott az este a nyusziknak a lucernaszénából?

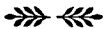
— Nem hát — hazudta igen határozottan. — De nekünk nincs is lucernaszénánk — tette hozzá még bizonyosággal.

Egyébként minden találkozáson rajtakapta a nevelő az édesanyát is a hazudozáson.

Érdekes, hogy az elmondottak ellenére, a többszöri és hosszabb négyszemközti beszélgetések Á. Jancsival arról győzték meg a tanítót, hogy a fiú hajlik a jó szóra. Nem kapaskodott meg azonban ebben a valóban „erős oldal”-ban.

Most éppen intézeti elhelyezéséért folytat harcot igen nagy energiával.

(Következik a befejező rész)

HOFFMANN OTTÓ
Pécs, Tanárképző Főiskola

Folyamatosság és fokozatosság a fogalmazástanításban

I.

1. Hogyan oldjuk fel azt az egyre élesedő konfliktust, mely a szüntelenül növekvő ismeretek és a tanulók értelmi erőinek fejlesztése között fennáll — ez a *személyiség-fejlesztés* központi problémája. Mivel az ember a társadalom és a kultúra részesévé